

◀ Nowa hala sportowa w Piątkowej

Orlik w miejscowości Wielogłowy

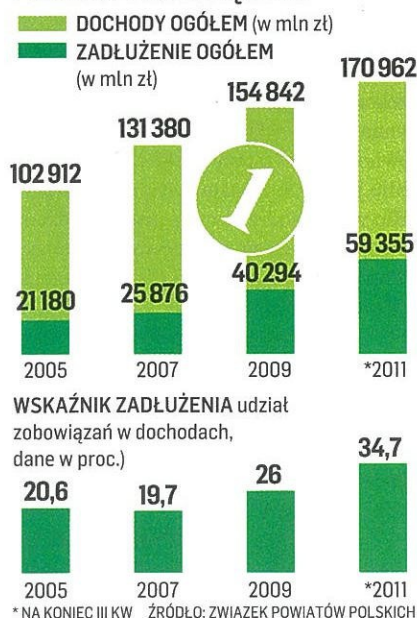

Sztuka zaciskania pasa

Polscy samorządowcy przechodzą przyspieszony kurs ekonomii. To jedyny sposób, by skutecznie przeciwdziałać finansowemu tsunami, które pustoszy lokalne budżety. Sprawdziliśmy, jak radzą sobie najlepsi.

JAROSŁAW OLECHOWSKI, PAWEŁ KUREK

Finanse samorządów:

Siedem nowych sal sportowych, dwie hale widowiskowe, trzy kompleksy Orlik oraz lodowisko-rolkowisko. W budowie 16 placów zabaw, 2 skate parki, 3 nowe boiska i przedszkole dla 120 dzieci. Bernard Stawiarski, wójt gminy Chełmiec, potrzebuje kilkunastu minut, by wymienić wszystkie samorządowe inwestycje. Najbardziej dumny jest z nowoczesnych latarni hybrydowych oświetlających drogi i place w podsiadkach miejscowościach. Zasilają je ogniwa fotowoltaiczne oraz miniaturowe elektrownie wiatrowe. Dzięki temu lampy nie czerpią prądu z sieci. Każda kosztuje 14 tys. złotych. Właśnie zakończono instalację stu nowoczesnych urządzeń. Sukcesy chełmieckich samorządowców docenili eksperci Związku Powiatów Polskich (ZPP), którzy przygotowali ranking gmin i powiatów. Jednym z najważniejszych kryteriów są działania proinwestycyjne i prorozwojowe. Chełmiec został sklasyfikowany najwy-

żej wśród gmin wiejskich i zdobył honorowy tytuł Dobrego Polskiego Samorządu. Stawiarski zapewnia, że nie zamierza spocząć na laurach i już planuje kolejne inwestycje. Wójt zamierza wyremontować kolejne drogi gminne oraz wybudować 450 przydomowych oczyszczalni ścieków. Na to wszystko nie powinno zabraknąć pieniędzy w budżecie gminy.

Boom inwestycyjny niepokoi ministra finansów. Jacek Rostowski postanowił administracyjnie ograniczyć inwestycyjny zapał, przycinając samorządowcom limit długu. Twierdzi, że lokalne władze zadłużają się bez umiaru. Z danych Ministerstwa Finansów wynika, że zadłużenie samorządów pod koniec trzeciego kwartału 2011 roku wyniosło ponad 59 mld zł. Było to o prawie 8 proc. więcej niż rok wcześniej. W ciągu ostatnich 3 lat zadłużenie powiększyło się o ok. 18 mld zł. Resort z niepokojem patrzy na szybko rosnący dług samorządów, bo wlicza się on

do deficytu sektora finansów publicznych. Rostowski tłumaczy, że Polska zobowiązała się wobec Komisji Europejskiej zbić deficyt poniżej 3 proc. PKB już w tym roku. - To kwestia wiarygodności kraju. Jeśli nie spełnimy tej obietnicy, Komisja Europejska nie zdejmie z nas procedury nadmiernego deficytu. Stracimy unijne fundusze. To uderzy również w samorządy - twierdzi. Deklaracja wzburzyła samorządowców. Zapewniają, że nietrafne inwestycje to zaledwie ułamek wszystkich realizowanych projektów. Ich wartość od 2005 roku wyniosła ponad 200 mld zł. - Nie przejadamy pieniędzy z kredytów, tylko budujemy polską infrastrukturę - mówi starosta polkowicki Marek Tramś, prezes zarządu Związku Powiatów Polskich.

Świetnym przykładem jest Gdańsk, który zdobył tytuł Dobrego Polskiego Samorządu oraz Super Powiatu w kategorii miast na prawach powiatu. W ubiegłym roku miejskie inwestycje osiągnęły rekordowy poziom. Ich wartość przekroczyła kwotę 900 mln zł. To 36 proc. budżetu Gdańska. Korzystając ze wsparcia Unii Europejskiej, samorządowcy budują nowoczesne drogi, takie jak trasy: Słowackiego, Sucharskiego i W-Z. Tylko wydrążenie tunelu drogowego pod Martwą Wisłą pochłonie prawie miliard złotych. Modernizowana jest także m.in. miejska komunikacja. - Dobre rządzenie wy-

O RANKINGU:

W rankingu prowadzonym przez Związek Powiatów Polskich (ZPP), którego patronem medialnym jest „Newsweek Polska”, mogą uczestniczyć wszystkie samorządy szczebla gminnego i powiatowego w kraju. Zestawienie zostało podzielone na cztery kategorie: powiaty, miasta na prawach powiatu, gminy miejskie i miejsko-wiejskie oraz gminy wiejskie. Utrzymanie przez samorząd pierwszego miejsca w rankingu co najmniej do końca danego roku zgodnie z regulaminem pozwala na uzyskanie tytułu Dobrego Polskiego Samorządu. Tytuł taki przysługuje tylko liderowi rankingu na koniec roku. Samorządy sklasyfikowane w rankingu są oceniane przez ekspertów ZPP według kilkudziesięciu kryteriów podzielonych na dziesięć grup tematycznych, takich jak: działania proinwestycyjne i prorozwojowe, rozwiązania poprawiające jakość obsługi mieszkańca oraz funkcjonowania jednostki samorządu terytorialnego, rozwój społeczeństwa informacyjnego, rozwój społeczeństwa obywatelskiego, umacnianie systemów zarządzania bezpieczeństwem informacji, promocja rozwiązań z zakresu ochrony zdrowia i pomocy społecznej, wspieranie działań na rzecz gospodarki rynkowej, promocja rozwiązań ekoenergetycznych i proekologicznych, współpraca krajowa i międzynarodowa, a także działania promocyjne. O pozycji samorządów decyduje także zaangażowanie ich mieszkańców. Mogą oni zgłaszać własne inwestycje, np. ekologiczne instalacje odnawialnych źródeł energii: stonecznej, geotermalnej, wodnej, wiatru czy biomasy. Po weryfikacji zostają one zgłoszone do oceny eksperckiej w ramach rankingu ZPP. Dzięki temu to nie tylko jednostki samorządu terytorialnego, lecz także całe wspólnoty samorządowe i lokalne biorą udział w rywalizacji.

maga wieloletniego planowania i stabilnej sytuacji finansowej. Nie możemy rozpocząć budowy, nie mając pewności, że będziemy mieli za co skończyć inwestycję - mówi Paweł Adamowicz, prezydent Gdańska.

Nic więc dziwnego, że lokalni politycy są zaniepokojeni decyzją resortu finansów, który zmienił zasady naliczania długu samorządowego. Od początku ubiegłego roku wliczają się do niego nie tylko kredyty, pożyczki i obligacje, lecz także zobowiązania wynikające z leasingu, umów o partnerstwie publiczno-prywatnym, a także tych z odroczone terminem zapłaty. A to dopiero początek przymusowego zaciskania pasa przez lokalnych włodarzy. Zgodnie z oczekiwaniami ministra Rostowskiego w tym roku łączny deficyt samorządów nie będzie mógł przekroczyć 10,5 mld zł. W 2013 roku spadnie do 10 mld zł, a rok później do 9 mld zł. Od 2015 roku deficyt nie będzie mógł być wyższy niż 0,5 proc. PKB rocznie.

Rozporządzenie spowodowało, że wskaźniki zadłużenia kilkudziesięciu gmin w Polsce drastycznie się pogorszyły. Instytut Sobieskiego ocenia, że rośnie zarówno liczba jednostek samorządowych o wysokim zadłużeniu, jak i łączna wysokość zadłużenia samorządu terytorialnego. Zdaniem analityków agencji ratingowej Fitch Ratings zadłużenie wielu miast, gmin i powiatów zbliża się

już do ustawowej granicy 60 proc. dochodów. Fitch od października 2010 do grudnia 2011 roku obniżył rating czterech samorządów, a pięciu zmienił perspektywę na negatywną. Niedawno: Toruniowi, Koszalinowi i Łodzi.

Samo zadłużenie samorządów nie byłoby problemem, gdyby nie fakt spadku ich dochodów przy jednoczesnym wzroście wydatków. Wyniki operacyjne samorządów pogorszyły się już w latach 2009-2010. Między innymi z powodu obniżenia stawek PIT oraz wprowadzenia ulgi prorodzinnej spadły wówczas dochody samorządów z podatków. W 2008 roku wynosiły 36 mld zł, a w 2010 - zaledwie 33 mld zł. Związek Miast Polskich szacuje, że zmiany podatkowe uszczuplają samorządową kasę o 8 mld zł rocznie. - Budżet państwa stracił mniej więcej tyle samo, bo dochody z PIT dzielimy po połowie. Tyle że resort finansów znalazł nowe źródła finansowania, np. zwiększając VAT z 22 do 23 proc. My z tego nie korzystamy, tylko ten wyższy podatek płacimy - tłumaczy Andrzej Porawski, dyrektor biura Związku Miast Polskich. W tym roku wpływ podatkowy mają wzrosnąć (od 2012 roku podniesiony zostanie udział jednostek samorządu terytorialnego we wpływach z PIT z 48,97 do 49,11 proc.). Jednak jeszcze moc-

RANKING 2011

Ranking powiatów 2011

	Powiat	Punkty
1.	powiat kielecki Super Powiat	40530
2.	powiat stępski	39907
3.	powiat bielski (śląskie) Super Powiat	39522
4.	powiat tomaszowski (lubelskie)	35837
5.	powiat poznański	35756
6.	powiat limanowski Super Powiat	35594
7.	powiat ostródzki	34152
8.	powiat tomaszowski (tódzkie)	31916
9.	powiat szczecinecki	31788
10.	powiat żywiecki	31168
11.	powiat drawski	31165
12.	powiat augustowski	31107
13.	powiat cieszyński	30819
14.	powiat jędrzejowski	30505
15.	powiat piłski	30360

Ranking miast na prawach powiatu 2011

	miasto	Punkty
1.	Gdańsk Super Powiat	41724
2.	Stępsk Super Powiat	38708
3.	Nowy Sącz	35606
4.	Legnica Super Powiat	34825
5.	Rzeszów	29775
6.	Tychy	27214
7.	Rybnik	26450
8.	Krosno	24448
9.	Świnoujście	18020
10.	Piotrków Trybunalski	17550
11.	Kraków	17458
12.	Dąbrowa Górnicza	17423
13.	Olsztyn	12025
14.	Tarnów	10740
15.	Elbląg	9690

nej wzrosną wydatki związane z zadaniami realizowanymi przez samorządy, takimi jak zobowiązania wynikające z nowych ustaw o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej czy podwyżki nauczycielskich pensji. W projekcie budżetu na ten rok zapisano kolejny 3,8-proc. wzrost uposażeń. Pensje pochłona zatem ponad 30 mld zł z 38 mld zł subwencji oświatowej przekazywanej samorządom z budżetu centralnego. To, co zostanie, musi wystarczyć na utrzymanie budynków szkół, remonty czy organizowanie dzieciom zajęć dodatkowych. Nic więc dziwnego, że np. w budżecie krakowskiej oświaty jest dziura sięgająca 200 mln zł. Dlatego pod koniec ubiegłego roku Związek Gmin Wiejskich wystąpił z inicjatywą, by pensje dla nauczycieli wypłacano z budżetu państwa. Gminom pozostałoby utrzymanie szkół i inwestowanie w ich bazę.

Samorządowcy zwracają także uwagę, że znaczący wpływ na deficyt ma obowiązek finansowania Przewozów Regionalnych przez województwa. Od 2005 roku wydatki na utrzymanie kolejowej spółki wzrosły trzykrotnie, z 385 mln zł do 925 mln zł w 2011 roku. - Trudniej się rządzi, jak pieniędzy jest mniej. Nasze kłopoty w niewielkim stopniu wynikają z kryzysu. To efekt politycznego ograniczenia finansowania samorządów - mówi Ryszard Grobelny, prezydent Poznania i prezes Związku Miast Polskich.

Trudna sytuacja finansowa samorządów ograniczyła liczbę inwestycji realizowanych w regionach. W ubiegłym roku wydatki samorządów na rozwój wyniosły nieco ponad 41 mld zł. To o prawie 5 proc. mniej niż rok wcześniej. Największe cięcia w programach inwestycyjnych przeprowadziły niezamożne gminy i powiaty. Ich wydatki na ten cel spadły odpowiednio do 17,9 mld zł (o 9 proc.) i do 4,5 mld zł (o prawie 14 proc.). Jeżeli resort finansów zrealizuje zamierzenia i zmusi samorządy do redukcji deficytu, to według regionalnych izb obrachunkowych lokalne władze będą musiały w tym roku obciążyć wydatki inwestycyjne o 5,1 mld zł. Za tę kwotę można by np. wybudować 5 tys. kilometrów gminnych dróg. - Regionalną politykę rozwoju paraliżują ciągle zmiany prawa, w tym te dotyczące zasad prowadzenia gospodarki finansowej - mówi Marek Trams. By uniknąć zapaści inwestycyjnej, samo-

rzędy szukają dodatkowych dochodów. Najprostsze metody - czyli wzrost podatków lokalnych podyktowany m.in. w Trójmieście i Łodzi, biletów komunikacji miejskiej, co już przed rokiem zrobiła Warszawa, a w tym roku Łódź - nie wystarczają. Wielu samorządowców szykuje wyprzedaż nieruchomości i lokali użytkowych. Władze Wrocławia szacują, że w tym roku zarobią z tego tytułu ok. 30 mln zł. Łódź i Kraków ze sprzedaży starych budynków oraz z pozbywania się udziałów w poszczególnych nieruchomościach mają uzyskać ponad 20 mln zł. Władze Warszawy planowane wpływy ze sprzedaży lokali mieszkalnych obliczyły na ponad 62 mln zł, a w przypadku użytkowych - na prawie 34 mln zł. O wiele skromniejsze plany na ten rok ma Toruń. Do sprzedaży przygotowano ok. 150 lokali, z których władze miasta powinny uzyskać ok. 3,5 mln zł przychodu. Sprzedaż nieruchomości jest związana nie tylko z szukaniem dodatkowego zastrzyku gotówki. To także sposób na racjonalizację kosztów. Samorządy rezygnują z utrzymywania lokali, na które je nie stać.

Pod młotek pójdzie także wiele miejskich spółek. W Łodzi jeszcze w tym roku na sprzedaż wystawione zostaną Zakład Wodociągów i Kanalizacji, Zakład Drogownictwa i Inżynierii oraz udziały miasta w kilku mniejszych spółkach. W Opolu planuje się sprzedaż 53 proc. udziałów miasta w spółce Energetyka Ciepła Opolszczyzny, a zyski

Władze Wrocławia szacują, że z wyprzedaży nieruchomości zarobią ok. 30 mln zł

- szacowane nieoficjalnie nawet na 150 mln zł - mają być przeznaczone na sfinansowanie budowy nowego mostu na Odrze. Poznań wystawia na sprzedaż Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Mieszkaniowej. Samorządowcy szacują, że na tej prywatyzacji zarobią 10 mln zł. Warszawa zamierza sprzedać przynajmniej 4 spółki z 24, jakie posiada. Ma to przynieść miastu 45 mln zł.

Doświadczeni samorządowcy wiedzą jednak, że wyprzedaż majątku tylko doraźnie załata dziurę w budżecie. Potrzebne są rozwiązania systemowe. - Należy zacząć od solidnego zaciśnięcia pasa. Wiele pieniędzy przeciekalo w gminie przez palce, zanim zostałem wójtem - przekonuje Stawiarski z gminy Chełmiec. M.in. uszczelnił system podatkowy, ściągając niemal 1,5 mln zaległych podatków. W gminie Chełmiec dokładnie oglądana jest każda złotówka. - Prenumeraty gazet, których nikt nie czyta, organizowanie seminariów, sympozjów, rautów to może czasem jest potrzebne, ale czy na pewno teraz, w czasach kryzysu? - mówi wójt. Problemy budżetowe zmusiły samorządowców do bardziej racjonalnego planowania inwestycji. Do niedawna polskie miasta oraz gminy na potęgę budowały baseny, hale widowiskowe i sportowe. Na ogół nie analizując, ile trzeba będziełożyć na ich utrzymanie. To już przeszłość. - Jeśli w sąsiedniej gminie jest aquapark, to

ja nie chcę mieć własnego. Wolę wydać pieniądze na coś innego. Inwestycji nie należy traktować wyrzykowo, powinny tworzyć siatkę atrakcji całego regionu - mówi Jerzy Terlecki, burmistrz Polanicy-Zdroju. Władze uzdrowiska, które w rankingu ZPP zdobyło tytuł Super Gminy, właśnie zakończyły rewitalizację miejskiego parku Zdrojowego. Trzyście hektarów zieleni w centrum Polanicy-Zdroju przez lata było zaniedbywane. Teraz w parku pojawiły się nowe rośliny i elementy małej architektury. Powstały eleganckie aleje spacerowe. Park odzyskał dawną świetność kosztem 18 mln zł. Terlecki wierzy, że inwestycja szybko się zwróci, bo jak magnes przyciągnie do miasta turystów i kuracjuszy. Z podobnego założenia wyszli wódcze Wieliczki realizując Centrum Edukacyjno-Rekreacyjne Solne Miasto. Główną częścią uruchomionego w ubiegłym roku kompleksu jest pierwsza w mieście kryta pływalnia. Obiekt został zaplanowany tak, żeby mógł zarabiać na swoje utrzymanie. Mają temu służyć płatne korty, wynajem sal konferencyjnych oraz parking. Komercyjny sukces inwestycji umożliwić ma także doskonała lokalizacja. Solne Miasto jest usytuowane nieopodal wejścia do zabytkowej kopalni soli. Taki przyspieszony kurs ekonomii przechodzi właśnie wielu samorządowców w całej Polsce. To jedyny sposób, by skutecznie przeciwdziałali finansowemu tsunami, które pustoszy lokalne budżety.

RANKING 2011

Ranking gmin miejskich i miejsko-wiejskich

	Gmina	Powiat	Punkty
1.	Dąbrowa Tarnowska	dąbrowski	25586
2.	Bolestawiec	bolestawiecki	25052
3.	Płońsk	płoński	24065
4.	Polanica-Zdrój Super Gmina	ktodzki	23553
5.	Brodnica	brodnicki	22311
6.	Sochaczew	sochaczewski	20927
7.	Barcin	żniński	20251
8.	Stronie Śląskie	ktodzki	19228
9.	Gryfino	gryfiński	15442
10.	Śrem	śremski	15220
11.	Siewierz	będziniński	14543
12.	Czechowice-Dziedzice	bielski	14130
13.	Tychowo	białogardzki	14075
14.	Łądek-Zdrój	ktodzki	14029
15.	Kudowa-Zdrój	ktodzki	14010

Ranking gmin wiejskich

	Gmina	Powiat	Punkty
1.	Chełmiec	nowosądecki	27170
2.	Korzenna	nowosądecki	22918
3.	Kobylnica	stępski	20275
4.	Wielka Wieś	krakowski	19921
5.	Borzęcin	brzeski (małopolskie)	18945
6.	Kleszczów	betchatowski	18560
7.	Limanowa	limanowski	17150
8.	Zabierzów	krakowski	14115
9.	Ruda-Huta	chełmski	13624
10.	Przemęt	wolsztyński	12941
11.	Gołcza	miechowski	12671
12.	Sztubin	augustowski	11260
13.	Piaski	gostyński	11165
14.	Bralin	kepiniński	11095
15.	Strzyżewice	lubelski	11005